

Panonski kipari za cara Galerija.

Prof. Wattenbach u svom djelu *Untersuchungen zur Röm. Kaisergeschichte* (Leipzig 1870. III. p. 323—379) izdao je starodavnu legendu (svetu priču) pod naslovom: *Passio ss. Quatuor Coronatorum, mit archäologischen und chronologischen Bemerkungen von Otto Benndorf und Max Büdinger* (V. Sitzungsber. der Wiener Akademie X. p. 118—126), gdje se dokazuje, da je ta sveta priča veoma stara, možda iz IV. stoljeća, te veoma važna, akoprem ju stariji pisci za nevriednu smatrali. Kašnje bilo je i drugih, koji su sve više doprinieli na razjasnjenje toga spisa; a napokon prošle godine uze ga u pretres i slavno poznati prvak u kršćanskoj arkeologiji Ivan Krst. de Rossi u svom časopisu *Bullettino di Archeologia Cristiana. Roma 1879. Fasc. II. p. 45—90*. Tu je legendu izvorno sastavio neki *censualis a gleba actuarius nomine Porfyreus*¹, a neki Petar poddjakon iz Napulja na koncu XI. ili početkom XII. stoljeća bez povriede čina izpravio (V. Bandini. *Catalogus codicum bibl. Leopold. Laurent. I. 575*). Ona je razdieljena na dvie strane; u prvoj se na dugo pripovieda o djelih i o mučeničtvu od pet kipara u panonskih rudah za cara Dioklecijana; u drugoj pako isto se to kaže od četiri vojnička častnika (cornicularii) kod gradske prefekture u Rimu za istoga cara, nego kraće. Ono pet bili su po toj legendi *artifices metallici*. Kao takovi živili su slobodni na zemljištu, koje je istim rudam pripadalo, gdje su i svoje stanove imali. Veli se o četiri njih, da su već davno bili kršćansku vieru primili, i da jim podje za rukom još jednoga druga na istu vieru obratiti, komu tajno podjeli krst Ciril antiokenski biskup tu prognan (*in catenis constrictus*), i gdje i umrie. Slave se njihova kiparska djela i u kamenu po carevu nalogu rezana, veoma vješto od Benndorfa prosudjena, dakako u koliko su u tom spisu napomenuta. Buduć sva petorica opetovano odbili carski nalog, da izrežu Eskulapa, a to, jer se radilo o predmetu krivobožnoj svrhi namjenjenu, budu po zapoviedi prisutnog cara na muke stavljeni i napokon na smrt odsudjeni. Njihova tjelesa, u olovne škrinje strpana, bacena su u Savu *sexto idus Novembris*. Četerdeset drugi dan po odlazku Dioklecijana u Sirmium, *quidam Nicodemus christianus levavit oculos cum corporibus* (t. j. iz

¹ To je po prilici bilježnik pri zemljištnom danjku, t. j. gdje se odredjivao danjak za seoska zemljišta.

Save), *et posuit in domo sua*. Ova okolnost, što su mučenici baceni u Savu, dokazuje jasno, da su oni bili rodom iz ovih naših strana, i da su one rude ležale na našem zemljištu ne daleko od Save.

Rossi bavi se ponajviše drugom stranom onoga spisa, te duboko prosudjuje protuslovja, koja se u njem nalaze, i prigovore dosadašnjih pisaca. Podje mu za rukom naći u Parizu rukopis, u kom se nalazi legenda od onih pet mučenika panonskih pod pravim naslovom: *Passio sanctorum Simproniani, Claudii, Nicostrati, Castori et Simplicii*, i koja se s izdanim tekstom mal ne sasvim slaže. U istom rukopisu našao je Rossi i onu drugu stranu, koja se bavi mučeničtvom rimskih kornikulara, ali ovdje sasvim naposeb i pod osobitim naslovom.

Rossi ustanovi mučeničtvo naših panonskih riezbara na god. 1305. *sexto idus Novembris*. Hoće, da se u legendi mjesto Dioklecijanova stavi ime Galerijevo, te da tako sve mučnosti izčezavaju. Opravdava to tim, što se često u starih pričah dogodilo, da su prepisачи imena pokvarili ili izmijenili. Misli isti veleučeni arkeolog, da su kašnje tjelesa onih pet panonskih mučenika u Rim prenešena i pokopana do ona četiri rimska kubikulara na trećoj milji *viae Labicanae* do careva dvorca *ad duos lauros*, odakle jih pako papa Lav IV. (g. 847—855.) dade prenjeti u crkvu na Celskom brežuljku.

S. L.

P r i m j e t b e

na „prilog tumačenju dragulja“ (V. Viestnik 1879. br. 3 i 4).

(Konac.)

Ovdje nam je pako navlaš iztaknuti, da Marquardovo djelo „*Römische Staatsverwaltung*“ jest jamačno veoma dobra rukovodna knjiga, navlastito za škole, ali da nije, niti u onako ograničenom obsegu da nemože biti mjerilom za znanstvene kritične razprave. Marquadt bere samo *doondašnje* uspjehe znanosti, koju obradjuje, da ju što bolje za početnu nauku predstavi, po duhu dakako stare škole. S toga i česta promjena u obliku njegove knjige. Zadnje izdanje izašlo je godine 1878. u Leipzigu samo u tri knjige; a sam veli, da jih je preradio, izpravio i obrezao, te je žalibože u tom radu odpalo valjda i nešto milja, na čem se g. M. onako čvrsto oslanjao. — I ovdje Marquadt (III. 105) sledi Jahna uzastopce. Predstavivši ipak „*Aberglaube ist in Italien, wie überall, von Alters her einheimisch, . . . gleich alt wie die Religionen in diesen Ländern sind*“, veli, da su Rimljani i u što se tiče praznovjerja sve uzeli *od starih Itala i Etrurjana*, te „wendete man sich in diesem Punkte in der Kaiserzeit